УДК 628.16:621.981.3

О. І. ТРИШЕВСЬКИЙ, М. В. САЛТАВЕЦЬ

ПОДІЛ СЛЯБІВ СІТКОЮ ПРИ РІШЕННІ ДВОМІРНОЇ ЗАДАЧІ НЕСТАЦІОНАРНОЇ ТЕПЛОПРОВІДНОСТІ ЯВНИМ КІНЦЕВО-ВІД'ЄМНИМ МЕТОДОМ

Встановлено, що для чисельного рішення теплофізичних задач теплообміну системи валок – полоса, що описуються рівняннями нестаціонарної теплопровідності, найбільш ефективним є метод кінцевих від'ємностей. Для подальшого чисельного рішення задач нестаціонарної теплопровідності (теплового стану) полоси та валків при гарячої прокатці сляби, які э заготовкою при гарячої прокатці листа, поділені умовною сіткою, для можливих варіантів вузлів якої при рішенні двомірної задачі нестаціонарної теплопровідності складені рівняння балансу енергії з подальшою кінцево-від'ємною апроксимацією Фурье.

Ключові слова: сляб, лист, гаряча прокатка, ділильна сітка, тепловий стан, нестаціонарна теплопровідність, баланс енергії, апроксимація, кінцево-від'ємний метод.

Вступ. Відомо, що в промислово розвитих країнах (Німеччина, Японія, Франція, США, Італія, Південна Корея) з метою скорочення часу технологічного процесу і економії енергетичних витрат при гарячої прокатці полоси, проводяться дослідження щодо удосконалення технології її виробництва, на базі котрих розроблюється нове устаткування, у тому числі устаткування для надшвидкісного охолодження листа (ULTRA FAST COOLING–UFC) на ділянках перед чистовою групою клітей і після чистової групи перед моталкою [1].

На Україні обладнання та технологія прокатки полоси були створені у відповідності з вимогами часу їх конструювання і, відповідно, не існує прокатних станів V покоління, а також сучасних методів проектування технологічного процесу прокатки з використанням цього ефективного прийому. Технології прокатки полоси на Україні потребують суттєвих змін з урахуванням вимог економії енергії для зменшення собівартості готової продукції шляхом удосконалення обладнання і режимів обтиснення з урахуванням теплового стану полосі.

Однак, невирішеною до цього часу залишається проблема охолодження полоси і валків при мінімумі розходу енергії, що дозволило би більш ефективно використовувати існуюче обладнання для здійснення нового технологічного процесу. Одним із перспективних шляхів рішення практичних задач розробки нових технологій і устаткування є залучення для цих питань методу математичного моделювання з використанням аналогової і цифрової обчислюваної техніки.

Внаслідок цього, розробка раціонального охолодження полоси і валків на основі математичного моделювання цього технологічного процесу є своєчасною та актуальною.

Аналіз стану питання, основних досягнень і літератури. У попередніх роботах авторів [2,3] була розроблена математична модель теплового стану полоси та валків під час прокатки, яка включає усі можливі варіанти, які мають місце під час гарячої прокатки. Враховано теплообмін валка з гарячою полосою, а також з водою, що йде на охолодження валка, геометричні розміри зон деформації і примусового охолодження, а також їх взаємне розташування. Якщо математична модель явища відома, то одним із шляхів її дослідження та отримання кінцевого рішення є математичне моделювання, тобто рішення систем рівнянь за допомогою або без допомоги обчислюваних машин [4, 5]. На підставі розгляду цих робіт з урахуванням

застосування обчислювальних машин для рішення теплофізичних задач можна зробити висновок, що для рішення нелінійних і об'ємних задач, що описуються рівняннями типу рівняння теплопровідності, нестаціонарної найбільш ефективним є метод кінцевих від'ємностей. Для отримання результату у числовому вигляді, згідно з цим методом, переходять від диференційних рівнянь з частковими похідними до відповідних рівнянь у кінцевих від'ємностях. Рівняння в кінцевих від'ємностях отримують шляхом зміни похідних їх від'ємностями.

У роботах [4, 5] наведені приклади переходу від диференційних рівнянь з частковими похідними до рівнянь в кінцевих від'ємностях. Вони мають практично однаковий вигляд і відрізняються лише записом в залежності від системи координат (прямокутна чи циліндрична) і виду (лінійного або нелінійного). Наведено навіть кінцево-від'ємні рівняння для прямокутної і циліндричної систем координат з нерівномірними кроками по простору. Ці рівняння призначені для визначення залежностей при обчисленні RC – сіткових, або R-R – сіткових електромоделей при рішенні задач нестаціонарної теплопровідності неявним кінцево – від'ємним методом.

У разі використання явного кінцево – від'ємного методу задача спрощується – необхідно лише самостійно скласти кінцево-від'ємні рівняння балансу енергії для кожного вузла з урахуванням об'єктів досліджень.

Згідно з викладеним, метою даної роботи є поділ слябів, які являються заготовкою при гарячої прокатці листа, сіткою при рішенні двомірної задачі нестаціонарної теплопровідності явним кінцевовід'ємним методом, складання рівнянь балансу енергії для можливих варіантів сітки з подальшою кінцево-від'ємною апроксимацією Фурье. досліджень Матеріали цих £ основою для рішення подальшого чисельного залач нестаціонарної теплопровідності (теплового стану) полоси та валків при гарячої прокатці.

Матеріали досліджень. У випадку двомірної задачі рівняння математичного опису процесів теплообміну в системі полоса-окалина-валок має вид [6]

$$c_m \rho_m \frac{\partial T}{\partial \tau} = \frac{\partial}{\partial x} \left(\lambda_m \frac{\partial T}{\partial x} \right) + \frac{\partial}{\partial y} \left(\lambda_m \frac{\partial T}{\partial y} \right) + \rho_m (c_m T) + q_v (1)$$

Схему розбивки слябу сіткою у поперечному перерізі представлено на рис.1.

Враховано, що у напрямку вісі х сітка повинна бути густішою у під поверхневих шарах і більш рідка у шарах, розташованих ближче до середини слябу. Як видно з рис.1, вузли 10, 20, 30, 40 та 50 розташовані на середині слябу паралельно вісі *у*. Вузли 41-50 розташовані також на середині слябу, але паралельно вісі *х*.

У відповідності з рекомендаціями [7], записуємо баланс енергії для кожного вузла, отримуючи алгебраїчні рівняння для температури у кожному вузлі.

											$0.5\Delta x$
1		11		21		31			4	41	
2		=12=		-22-		-32-				12	Δx
3		_13_		_23]		33			4	13	Av
4		14		24		34			4	14	$\frac{\Delta \mathbf{x}}{2\Delta \mathbf{x}}$
5		15		25		35				45	$4\Delta x$
6		16		26		36			4	16	$6\Delta x$
7		17		27		37			2	17	<u>8Δx</u>
8		18		28		38			2	48	<u>100</u> x 95
9		19		29		39			4	19	12Δx
										_	<u>5,5Δx</u>
10		20		30		40			5	50	
	Δy	<u>2Δy</u>		2 Ду		2Δу		4Δy	4	-	
	-	11∆y								-	

Рис. 1 – Поділ чверті слябу сіткою (вісесиметрична задача)

Розглянемо складання балансу енергії для типового внутрішнього вузла 24 (рис.1), представленого у збільшеному вигляді на рис 2

Рис. 2 - Схема типового внутрішнього і сусідніх вузлів усередині слябу

Баланс енергії для вузла 24 записуємо у вигляді

$$\begin{array}{l} q_{23 \to 24} + q_{34 \to 24} + q_{35 \to 24} + q_{14 \to 24} + q_G + \\ + q_{w,25 \to 24} = \frac{\partial U_{24}'}{\partial \tau}, \end{array} \tag{2}$$

де U'_{24} – внутрішня енергія у вузлі 24; q_{G} – тепловиділення у виділеному об'ємі;

$$q_G = q_v \times V; \tag{3}$$

V - об'єм элементарного вузла;

 $V_{24} = 2\Delta x \times 2y \times \Delta z \tag{4}$

 q_{ν} – інтенсивність тепловиділення на одиницю об'єму;

 Δz – товщина елементарного об'єму по нормалі до площини креслення;

q_w – швидкість переносу тепла при деформуванні металу;

$$q_w = q'_w \times V; \tag{5}$$

q'_w – швидкість зміни внутрішньої енергії матеріалу на одиницю об'єму;

$$q'_{w} = \frac{c \times \rho \times U \times T}{\Delta x_{i \pm 1}} \tag{6}$$

де $\Delta x_{i\pm 1}$ – відстань між вузлом 24 і вузлами, розташованими над вузлом 24 (i-1), а також під вузлом 24 (i+1).

внутрішньої Зміну енергії вузлі V представляємо у вигляді

Розділимо праву і ліву ча $c \times \rho \times 2 \Delta x \times 2 \Delta y \times \Delta z$ і помножимо на $\Delta \tau$.

Поділивши товщину 2 писта на (вісесиметрична задача) і отриманий результат на 50, визначимо розмір Δx у мм.

Поділивши ширину листа на 2 (вісесиметрична задача) і отриманий результат на 11, визначимо розмір Δy у мм.

Визначимо безрозмірний коефіцієнт А.

$$A = \frac{\Delta y}{\Delta x}.$$
 (9)

Звідки

$$\Delta y = A \times \Delta x \,. \tag{10}$$

Оскільки половина товщини листа розділена на 50 (уся товщина листа на $100 \Delta x$), то ми маємо значення Δx такі, які потребують дуже малих кроків по простору $\Delta \tau$ для забезпечення стійкості рішення.

Внаслідок малого часу рішення $\Delta \tau$ маємо змогу перейти від нелінійної задачі до лінеаризованої. Приймаємо, що за час рішення $\Delta \tau$ – λ , с, та ρ – незмінні і підставляються з урахуванням початкової температури вузла.

Враховуючи залежність (10), а також те, що $\lambda/(c\rho) = a$, та $(a \times \Delta \tau)/\Delta x^2 = F_0$, після відповідних спрощень рівняння (8) матиме вид

$$\times \Delta z \frac{T_{24,\tau+\Delta\tau}-T_{24,\tau}}{\Delta\tau},\tag{7}$$

де т – маса виділеного об'єму;

 ρ – питома вага;

с - теплоємкість;

△ T₂₄ – підвищення температури у вузлі (за час $\Delta \tau$);

 $\Delta \tau$ – розрахунковий час;

 $T_{24,\tau}$ – температура (початкова) у вузлі (у час τ); $T_{24,\tau+\Delta\tau}$ – температура у вузлі через час $\Delta\tau$.

$$\frac{(x \rho \times U(T_{23,\tau} - T_{24,\tau}) 2 \Delta x \times 2 \Delta y \times \Delta z}{1,5 \Delta x} + \frac{c \times \rho \times U(T_{25,\tau} - T_{24,\tau}) 2 \Delta x \times 2 \Delta y \times \Delta z}{3 \Delta x} = c \times \rho \times 2 \Delta x \times 2 \Delta y \times 2 \Delta x}$$
(8)
actunu pibhahha (8) ha
$$T_{24,\tau+\Delta\tau} = \frac{1}{\epsilon} F_0 (2T_{23,\tau} + T_{25,\tau}) + (1 - 1) + (1 - 1)$$

 $0,5F_0)T_{24,\tau} + \frac{0.25F_0}{A^2} \left(T_{34,\tau} + T_{14,\tau} - 2T_{24,\tau}\right) + \frac{q_\nu \Delta \tau}{c\rho} +$ $+\frac{U\Delta\tau}{3\Delta x} \left(2T_{23,\tau} + T_{25,\tau} - 3T_{24,\tau} \right)$ (11)

Проаналізуємо отримане рівняння (11). При товщині слябу 150 мм і ширині 1650 мм, Дх=1,5 мм, а Ду=75 мм. Безрозмірний коефіцієнт у залежності (8) А=75/1,5=50. При підстановці в рівняння (11) цього значення отримуємо

$$T_{24,\tau+\Delta\tau} = 0,1666F_0 (2T_{23,\tau} + T_{25,\tau})(1 - 0,5F_0)T_{24,\tau} + 0,0001F_0 (T_{34,\tau} + T_{14,\tau} - 2T_{24,\tau}) + \frac{q_\nu\Delta\tau}{c\rho} + \frac{U\Delta\tau}{3\Delta\chi} (2T_{23,\tau} + T_{25,\tau} - 3T_{24,\tau})$$
(12)

Як видно з рівняння (12) третій його член, який враховує зміни температури вузла 24 внаслідок впливу сусідніх по вісі у вузлів, має множник 0,0001. Сума температур $(T_{34,\tau} + T_{14,\tau} - 2T_{24,\tau})$ швидше за все дорівнює нулю, або наближується до нього. Внаслідок цього, третім членом у рівнянні (12) можемо знехтувати, і отримаємо новий вид цього рівняння.

$$T_{24,\tau+\Delta\tau} = 0,1666F_0 (2T_{23,\tau} + T_{25,\tau}) + (1 - 0,5F_0)T_{24,\tau} + \frac{q_v\Delta\tau}{c\rho} + \frac{U\Delta\tau}{3\Delta x} (2T_{23,\tau} + T_{25,\tau} - 3T_{24,\tau}) (13)$$

Складання балансу енергії для кутового вузла (1), представленого на рис.3 і основні позначення подібні до вищенаведених.

Рис. 3 - Схема поверхневого кутового вузла і сусідніх з ним вузлів

Баланс енергії для вузла (1), записуємо у вигляді

$$q_{2\to 1} + q_{11\to i} + q_{a_1} + q_{a_2} + q_G + q_W = \frac{\partial U_1}{\partial \tau}, (14)$$

де q_{a_1} – тепловий потік до вузла 1 від іншого твердого тіла (валка);

*q*_{*a*₂} – конвекційний тепловий потік до вузла 1 від оточуючої середи.

Кінцево-від'ємна апроксимація Фур'є рівняння (14) має вигляд

$$\lambda \Delta y \Delta z \frac{T_{2,\tau} - T_{1,\tau}}{\Delta x} + \lambda \frac{\Delta x}{2} \Delta z \frac{T_{11,\tau} - T_{1,\tau}}{2\Delta y} + a_1 \Delta y \Delta z (T_{B,\tau} - T_{1,\tau}) + a_2 \frac{\Delta x}{2} \Delta z (T_{\infty,\tau} - T_{1,\tau}) + + q_v \frac{\Delta x}{2} \Delta y \Delta z + \frac{c\rho U (T_{2,\tau} - T_{1,\tau}) \frac{\Delta x}{2} \Delta y \Delta z}{\Delta x} = c\rho \frac{\Delta x}{2} \Delta y \Delta z \frac{T_{1,\tau} + \Delta \tau - T_{1,\tau}}{\Delta \tau}, \quad (15)$$

де *a*₁ – коефіцієнт теплопередачі між металом і валком;

 T_B – температура валка в момент часу τ ;

*a*₂ – коефіцієнт тепловіддачі до навколишньої середи;

Т∞ – температура навколишньої середи.

Після спрощень, подібних до тих, що застосували у попередньому прикладі рівняння (15) має вигляд

$$T_{1,\tau+\Delta\tau} = 2F_0T_2 + \frac{1}{2A^2}F_0T_{11} + \left(1 - \frac{1}{2A^2}F_0 - 2F_0 - -2Bi'F_0 - \frac{U\Delta\tau}{\Delta x}\right)T_{1,\tau} + T_{1,\tau+\Delta\tau} = F_0\left(2Bi'T_{B,\tau} + \frac{1}{A}Bi''T_{\infty,\tau}\right) + \frac{q_{\nu}\Delta\tau}{c\rho} + \frac{U\Delta\tau}{\Delta x}T_{2,\tau};$$
(16)

$$de Bi' = \frac{a_1 \times \Delta x}{\lambda};$$

$$Bi'' = \frac{a_2 \times A \times \Delta x}{\lambda};$$

Вузол на бічній поверхні слябу. Основні розміри типового елементарного вузла (4) і сусідніх з ним представлено на рис.4.

Рис.4 – Схема поверхневого бічного вузла

Рівняння балансу енергії для вузла (4) має вигляд

$$q_{3\to4} + q_{14\to4} + q_{5\to4} + q_{a_2} + q_G + q_{w3\to4} + q_{w5\to4} = = \frac{\partial U_4}{\partial \tau},$$
(17)

Члени рівняння (17) можуть бути представлені за допомогою кінцево-від'ємної форми закону Фур'є.

$$\lambda \Delta y \Delta z \frac{T_{3,\tau} - T_{4,\tau}}{1,5\Delta x} + 2\Delta x \Delta z \frac{T_{14,\tau} - T_{4,\tau}}{2\Delta y} + \lambda \Delta y \Delta z \frac{T_{5,\tau} - T_{4,\tau}}{3\Delta x} + + a_2 2\Delta x \Delta z (T_{\infty,\tau} - T_{4,\tau}) + q_v 2\Delta x \Delta y \Delta z + + \frac{c\rho U (T_{3,\tau} - T_{4,\tau}) \times 2\Delta x \Delta y \Delta z}{1,5\Delta x} + \frac{c\rho U (T_{5,\tau} - T_{4,\tau}) \times 2\Delta x \Delta y \Delta z}{3\Delta x} = c\rho \times \times 2\Delta x \Delta y \Delta z \frac{T_{4,\tau+\Delta \tau} - T_{4,\tau}}{\Delta \tau}$$
(18)

Після спрощень рівняння (18) має вигляд

$$T_{4,\tau+\Delta\tau} = F_0 \left(\frac{1}{3}T_{3,\tau} + \frac{1}{2A^2}T_{14,\tau} + \frac{1}{6}T_{5,\tau}\right) + \left(1 - \frac{F_0}{2} - \frac{F_0}{2A^2} - \frac{F_0}{2A^2} - \frac{F_0}{A}Bi'' - \frac{U\Delta\tau}{\Delta x}\right)T_{4,\tau} + \frac{q_v\Delta\tau}{c\rho} + \frac{U\Delta\tau}{3\Delta x}\left(2T_{3,\tau} + T_{5,\tau}\right)(19)$$

Кінцево-від'ємні рівняння для визначення температури у вузлах сітки (рис.1) виведені з рівнянь балансу енергії для відповідних вузлів, після спрощень мають вигляд: для вузла 10

$$T_{10,\tau+\Delta\tau} = F_0 \left(\frac{T_{9,\tau}}{63,25} + \frac{T_{20,\tau}}{11A^2} \right) + \left(1 - \frac{F_0}{63,25} - \frac{F_0}{11A^2} \right) T_{10,\tau} + \frac{q_\nu \Delta \tau}{c\rho} + \frac{U\Delta \tau}{11,5\Delta x};$$
(20)

для вузла 21

$$T_{21,\tau+\Delta\tau} = 2F_0 (T_{22,\tau} + Bi' \times T_{B,\tau}) + (1 - 2F_0 - \frac{0.5F_0}{A^2} - 2Bi'F_0 - \frac{U\Delta\tau}{\Delta x})T_{21,\tau} + \frac{0.25F_0}{A^2} (T_{11,\tau} + T_{31,\tau}) + \frac{q_v\Delta\tau}{c\rho} + \frac{U\Delta\tau \times T_{22,\tau}}{\Delta x};$$
(21)

для вузла 30

$$T_{30,\tau+\Delta\tau} = 0.0158F_0 \times T_{29,\tau} + \left(1 - 0.0158F_0 - \frac{0.25F_0}{A^2} - \frac{0.087U\Delta\tau}{\Delta x}\right)T_{30,\tau} + \frac{\Delta\tau}{c\rho} + \frac{0.087\times U\Delta\tau\times T_{29,\tau}}{\Delta x} (22)$$

Усі інші кінцево-від'ємні рівняння для вузлів сітки, представленої на рис.1 виводяться подібним чином.

Аналізуючи наведенні рівняння (16), (19–22), бачимо, що у всіх цих рівняннях присутні члени, які враховують зміни температури вузла внаслідок впливу сусідніх по вісі у вузлів з безрозмірним коефіцієнтом A². Використовуючи підхід, застосований для аналізу рівняння (11), має змогу зробити висновок, що і для інших вузлів сітки (рис. 1) зміною температури вузла внаслідок передачі, чи втрати тепла по вісі у за рахунок теплопровідності можемо нехтувати.

Цей висновок припустимий у разі, якщо на поверхні металу вздовж вісі у коефіцієнти теплопередачі до валків і коефіцієнт тепловіддачі до води або навколишньої середи – однакові. У такому разі задача спрощується і відпадає необхідність вирішувати тривимірну задачу.

Висновки. 1. Встановлено, що для дослідження процесів теплообміну полоси і валків, а також валків з водою під час прокатки найбільш ефективним є метод математичного моделювання. Для рішення теплофізичних задач теплообміну системи валок –

Список літератури: 1. De Paepe, Simon P., Moerkerke I., Hermann J.C. Control of the temperature of the bar on entry to the finisher // ECSC STEEL RTD PROGRAMME. - 2000. - P. 1-9. 2. Trishevskii O.I., Saltavets N.V. Mathematical model of the thermal state of strip in rolling // Steel in translation 2009 - №2 - Vol 39 -Р.42-44. Allerton Press Inc. 3. Тришевский О. И., Салтавец Н. В. Разработка математической модели теплового состояния валков при прокатке // Сталь 2011 - №12 - С.22-23. 4. Коздоба Л.А. лектрическое моделирование явлений тепло- и массопереноса// М.:Энергия. - 1972. - 296 с. 5. Кузьмин М.П. Электрическое нестационарных моделирование явлений процессов теплообмена. // М. Энергия. - 1974 - 416 с. 6. Тришевский О.И., Салтавец Н.В. Математическая модель теплового состояния системы валок-полоса и её использование при реконструкции станов горячей прокатки. // Сборник научных трудов «Обработка металлов давлением» №2(23) Краматорск, 2010. С.53-59. 7.Крейт Ф., Блэк У. Основы теплопередачи. // М.: Мир. -1983. -512 c

полоса, що описуються рівняннями нестаціонарної теплопровідності, найбільш ефективним є вибраний метод кінцевих від'ємностей.

2. У прямокутної системі координат виконаний поділ слябів, з яких прокатується гарячекатаний лист, умовною сіткою з нерівномірним кроком по простору. Для характерних вузлів сітки складені кінцево-від'ємні рівняння балансу енергії, які після апроксимації та спрощень дозволили отримати рівняння для визначення температури для усіх вузлів умовної сітки.

3. Виконані дослідження є основою для подальших розрахунків та вирішення нелінійних задач, що описуються рівняннями нестаціонарної теплопровідності, зокрема задач теплового стану системи валок – полоса при прокатці тонких полос.

Bibliography (transliterated) 1. De Paepe, et al. «Control of the temperature of the bar on entry to the finisher» ECSC STEEL RTD PROGRAMME. 2000. 1-9. Print. 2. Trishevskii, O.I., and N.V. Saltavets. «Mathematical model of the thermal state of strip in rolling» Steel in translation. Allerton Press Inc. No. 2. Vol. 39. 2009. 42-44. Print. 3. Trishevskij, O. I., and N. V. Saltavec. «Razrabotka matematicheskoj modeli teplovogo sostojanija valkov pri prokatke» Stal, No.12. 2011. 22-23. Print. 4. Kozdoba, L.A. Jelektricheskoe modelirovanie javlenij teplo- i massoperenosa. Moscow: Jenergija, 1972. Print. 5. Kuz'min, M.P. Jelektricheskoe modelirovanie javlenij nestacionarnyh processov teploobmena. Moscow: Jenergija, 1974. Print. 6. Trishevskij, O.I. and N.V. Saltavec. «Matematicheskaja model' teplovogo sostojanija sistemy valok-polosa i ejo ispol'zovanie pri rekonstrukcii stanov gorjachej prokatki.» Sbornik nauchnyh trudov «Obrabotka metallov davleniem.» No.2 (23). Kramatorsk: 2010. 53-59. Print. 7. Krejt, F., and U. Bljek. Osnovy teploperedachi. Moscow: Mir, 1983.Print.

Надійшла (received) 25.10.2015

Відомості про авторів / About the Authors

Тришевський Олег Ігорович, доктор технічних наук, професор, Харківський національний технічний університет сільського господарства ім.Петра Василенка, завідувач кафедри «Технологія матеріалів», тел. 050-407-26-11, E-mail: 3shev@ukr.net.

Салтавець Микола Вільямович, Харківський національний технічний університет сільського господарства ім.Петра Василенка, інженер, тел. 7-164-153.

Trishevskiy Oleh Igorovich, doctor of engineerings sciences, professor, Kharkiv national technical university of agriculture, the name of Petro Vasilenko, manager of department «Technology of materials», tel., 407-26-11, E-mail: 3shev@ukr.net.

Saltavec' Nikolay Vil'yamovich, Kharkiv national technical university of agriculture the name of Petro Vasilenko, engineer, tel. 164-153.